

TÓTH LILLA

Zajos átkelés

Térey János: Átkelés Budapesten

A Térey János legújabb, a 2014-es Ünnepi Könyvhétre megjelenő versgyűjteményének címében megjelölt átkelés rendkívüli fontossággal bír, hiszen a tizennégy verses novellát tartalmazó könyvben nemcsak különböző helyeken kel át az olvasó, hanem a tér változásaival az időben is útra kel Budapesten. Az *Átkelés Budapesten* különleges és magával ragadó kötet, a Budapest-irodalom egyik új és izgalmas darabja. A költő ebben a kötetében visszatér a számára kedves és ismerős helyszínekhez, szereplői is visszatérő figurák, akárcsak a verses epika alkalmazása, de ez mind a kötet előnyére válik: az *Átkelés Budapesten* versei olyan perspektívákból mutatják be Budapestet, világítanak rá különböző identitások és közösségek kapcsolataira, amely teljesen újszerű a kortárs magyar irodalomban.

A verses novella műfaja meghatározó erővel bír Térey legújabb kötetében. A kötet különböző darabjai eltérő szituációkat és történeteket dolgoznak fel, erős bennük az epikai szál, a cselekmény a múlt felidézése, amely mégis versformában teljesedik ki, illetve egyensúlyban marad az epikai és lírai vonal. Térey egyfajta bravúrt hajt végre, hiszen képes kielégíteni a novella- és a verskedvelők igényeit is. A különböző versekben visszatérő szereplők színesebbé, érdekesebbé és feszültebbé teszik az olvasás élményét.

A kötet címet olvasva jogosan várható a tércontextusok dominanciája, de Térey mégsem egy szimpla bemutató jellegű, Budapestet illusztráló verseskötetet írt. A kötet darabjaiban a tér és az idő folyamatosan változik, vele együtt a versnovellákban megjelenő figurák is, ezért az átkelés nemcsak térben történik meg, hanem a tér, idő és az identitás alkotta kontextusok közt is. Minden versnovellában megjelenik egy vagy több térbeli pozíció prezentációja, amelyek vázat és szerkezetet kölcsönöznek a műveknek. A tér, idő és a szereplők egyenértékű faktorok a kötetben, az olvasó bepillantást nyer ismeretebb és ismeretlenebb budapesti helyszínekre, utazik a múltban és jelenben, illetve megismerheti a társadalom különböző figuráit is. A kötet *A hurokban (7.)* című nyitóversében Diószegi, a vasúti főmérnök szemszögéből figyelhetjük meg az eseményeket és színtereket: „Fordul a villamos, Diószegi / Két hivatalnokkülső ember / Vitáját hallgatta. Év vége, terítéken a pénz. /”. Az olvasó előtt egy vasúti főmérnök képe bontakozik ki, aki a szemlélődik, megfigyeli a panaszkodó utast a bérletpénztárnál: „Unalmában benézett a panaszírodába; / Hallotta, egy nő köpködi a szavakat”, vagy az időjárás okozta

problémákat és megoldásokat. A vers hatodik szakaszában jelenik meg a villamos, addig az újlipótvárosi villamosmegálló körüli hétköznapi epizódokat részletezi, hol rövidebben, hol hosszabban Térey. A vasúti főmérnök szemszögéből bemutatott leegyszerűsített események lehangolóak, mintha Diószegi a társadalmi ranglétra magasabb fokán pozícionálná önmagát, amely akkor válik nyilvánvalóvá, amikor a villamoson találkozik Mirjucza Gyurival, és innentől az olvasó az ő szemszögéből követheti az eseményeket: „*Diószegi / Kissé mindig lenézte beosztottját mint falusi / Fiút*”. A versnovella második felében mégis Diószegi lesz a szenvedő alany, hiszen Mirjucza részletezi viszonyát a vasúti főmérnök feleségével. A *hurokban* című versben differenciálódik a munka és a magánszféra közege. Az *Elfordulásban* (63.) viszont Diószegi lányával, Aurórával ismerkedik meg az olvasó, és megtudja, hogy anyja hűtlen természetét örökölte, és megismerjük heves párkapcsolatát. A versek olvasása után nem marad hiányérzet az olvasóban, de a szereplők visszatérése és a köztük fennálló kapcsolatok részletesebbé teszik a történeteket, többek közt emiatt válik izgalmasabbá az olvasás élménye. A társadalmi rétegek közti különbségek ellenére a versek szereplői képesek valamiféle szimpátiakeltésre, sajnálhatóak, megvethetőek, de mégis, közel érezzük magunkhoz őket, mert nem ismeretlenek, a mindennapi élethelyzetek ismerősek egyén és közösség számára egyaránt. Budapest helyszíneinek bemutatása pedig még közelebbivé és valószínűbbá teszi a versnovellákban bemutatott képeket.

A kötet második versnovellája az egyik legmeggrázóbb és legerőteljesebb a kötetben (*Aki élő, zajjal jár*). Az első sortól kezdve nincs kétség az olvasóban, hogy ebben a műben a tér válik dominánssá, múltját és jövőjét, illetve a hozzá kötődő személyeket is meghatározza: „*Démonizált hely – súgta a feleség / A nyöszörgő parkettán lépkedve. – / Rossz a kisuágzása, nem érzed?...*” A versben körülírt jelenségek (gyereksírás, szögbeverés, nyikorgás, reccsenés, roppanás, fölcukló zokogás, stb.) valóban „zajjal járnak”, az egész műben érződik a feszültség, helyenként már horrorisztikus atmoszférájúvá válik. A svábhegyi villát (amely a múltban hotelként szolgált) megvásárolni készülő házaspár közt zajlik a beszélgetés, ahol a feleség a hely rossz aurája miatt érez félelmet, amely hatása alól nem képes kibújni még az impozáns környezet vagy a kedvező adásvétel miatt sem. Térey ebben a műben is nagy hangsúlyt fektet a környezet részletes és hatásos megfestésére, nemcsak leírja, hanem mély benyomásokat is képes kelteni a tér bemutatásával. A házaspár öreg mérnök rokonukat kérte fel az átalakítás elvégzésére, aki a régi liftaknába pillantva felismeri, hogy ezen a helyen kínozták őt a Gestapo 1944-ben: „*Kicsavart karral pont ebbe / Az aknába lógatta le a Gestapo. / Így vallatták fél napon át negyvennégy telén. / Cionista összeesküvés volt a vád.*” Összekapcsolódik a múlt és a tér, a helynek valóban története van, az idő sok réteget aggatott rá, szinte már életre kel, hiába az új lakók, valójában úgy tűnik, mintha a házaspár válna a svábhegyi villa létének rövid epizódjává.

Bár az idő és a tér kontextusai meghatározóak az egész kötetben, rendkívüli fontossággal bírnak a szereplők közti relációk és a kapcsolattrendszerek is, amelyek feltárulnak a kötet olvasása során. A költő nemcsak felületesen mutatja be az egyes alakokat, a szereplők a közöttük lévő kapcsolatok által válnak egyre ismerősebbé és érdekesebbé. *A Partraszállás* (23.) című vers özvegy énektanára, Bárány remeteéletre vágyik, a társadalomtól elvonultan szeretne élni, ezért úgy dönt, hogy kiköltözik a Háros-szigetre: „*Úgy döntött, eltűnik – és mégse – a városból. / Sátorral beveszi magát a szigetre, ez a terv; / Itt marad, de álca mögött: / Elválasztva a Magyar Emberkerttől, / Körutaktól és pártirodaktól; mindenkiből untig...*” Bárány elszántsága ellenére sem képes ott maradni, mivel egy rossz mozdulat következtében becsípődik egy ideg a hátában. A túlélési ösztön nagyobb, mint a magány utáni vágy, ezért „*Vissza kéne vergődnie valahogy, / Lássá orvos! Szégyenszemre is, épen vagy törten, / Akárhogy: vissza a városba.*” Az olvasó azt hinné, hogy ezzel véget ér az özvegy énektanár története, de Bárány visszatér a *Kimaradó csodák* (71.) című versnovellában, ahol megtudhatjuk, hogy az idegbeccsípődés szerencsés kimenetelű volt, és a férfi most az előző vershelyzettel ellentétben megpróbál beilleszkedni a társadalomba. A befogadó közösség egy budafoki kocsmai társaság, amely miniatűr módon vázolja fel az egyén (Bárány) és közösség viszonyát: „*Ügyelek, ne látszódjon a társaság előtt / Mennyire őszintétlen a lelkesedésem. / Hátamban a cigányzenekarral / Fölismerem az én édes hazámat. / Kimenekülök az autózajba.*” Térey kötetében többször foglalkozik a párkapcsolatokkal, házastársi viszonytal, több versnovellának párok a szereplői, például a már említett *Elfordulás* (63.) című mű szerelmesei, Auróra és Franci, megfigyelhetjük kapcsolatuk konfliktusait és monotonitását. A gazdag rétegből származó erőszakos természetű művésznő Francit, egy másik nő, Natasa kezéről csapta le, ez az „*Ah! Perfido*” (39.) című műben kerül bemutatásra. Natasa húsz évvel idősebb Francinál, aki egy hűtlen és lusta fiatalember. Mikor a fiú elhagyja, Natasa legfontosabb társa egy fekete kandúr lesz, aki aztán elpusztul, ez pedig Natasa magányának tragédiáját hangsúlyozza: „*Nem látom soha többé. / Ő volt a legszebbik. Fölfoghatatlan. / Aki szerencsés, soha nem lát haldokló macskát.*” A megcsalt és öregedő nő perspektívái figyelhetőek meg, a felerősödő magány és céltalanság válik mérvadóvá.

A *Kígyóverem* (31.) című versnovellában ismét felerősödik a hely szerepe, amely ez esetben egy pornófilmforgatásnak ad otthont, de a múltban másként funkcionált. A híres pornórendező, Regős idézi fel a Golgota utcai régi szórakozóhelyről, a Fekete Lyukból származó emlékeit, amely ma kínai diszkontként üzemel. Térey egyszerre szemlélteti az idő és a tér változásait, az identitás metamorfózisa pedig ezek keresztműzében valósul meg.

Binder, a Külügyminisztérium főelőadója először az *Érzelmi zsarolás* (47.) című versben tűnik fel, ahol a Bergman-filmklub estjén vesz részt. Ebben a műben passzív megfigyelője a történeteknek, amelyek

a filmesztéta Szalai tanár úr és a fiatal diák, Parádi Rudi között bontakozik ki. Parádi Rudi fiatal művész, aki túlbuzgó rajongással követi tanárát, akit ez idegesít, és az olvasóban felmerül a kérdés, hogy Parádi csupán hatalomvágyból aktív, illetve tanára iránti rajongása nem szakmai jellegű: „*Nem is meleg ez az ember! / Mi ez a bűnös bizalmaskodás? / A mester izgatta föl élete hulladékgyűjtőjét, / Gondolta a fa mögött fülélő Binder.*” Rudi aztán az *Öcskös* (95.) című műben ismerhető meg részletesebben, a bátyjával való kapcsolatából kiderül, hogy amolyan elnyomott, kreatív fiatalember, aki komplexusai miatt olykor helytelenül dönt: „*Ahogy Zalán ellépett a bezárt fűszeres előtt, / Rudolfon töprengett: / Soha, soha élvonal, örökre öcskös!*” Binder figurája is visszatér az utolsó *A szeretetlenség útját kikövezeni* című versnovellában, amelyben a külügyminisztérium munkatársa a karácsonyi atmoszférájú Budapesten szemlélődik, és arra kényszerül, hogy ő közölje unokahúgával apja halálát: „*Az özvegy hívta. Nem éri el a saját lányát, / Bindernek kéne fölkatatnia, mert ő nem mozdul ki. / Karácsony előtti péntek este?! / Személyesen és kíméllettel.*”

Az *Átkelés Budapesten* című kötetben meghatározóak a zenei utalások is, például Regős koncertemlékei a Fekete Lyukból (*Kígyóverem*) vagy a Muse 2006-ból származó *Starlight* című dala, amely az *Elfordulás* című versnovella építőeleme. Az *Early Winter* című darab pedig Gwen Stefani azonos című szerzeményére utal, míg az *Öcskös* című versnovella Amber Smith *Select All* című dalát idézi meg. A budapesti helyszín újbóli felfedezése közben üdítően hat a zenei kontextus, az átkelés Budapesten így igazán érdekessé, izgalmassá válik. További érdekesség, hogy Térey legújabb kötetéhez egy interaktív térkép is készült, amely segítségével az egyes versnovellák vizuális elhelyezkedését is könnyen nyomon követhetjük (<https://mapsengine.google.com/map/edit?mid=zSG1Z4TK2bwo.kK-e3D8Y2JOs>). A térkép összekapcsolja a versnovellákat a helyszínekkel, és az egyes művekben megjelenő zenei utalásokat a dalok internetes elérhetőségeivel látja el, vagyis bármikor rászánhatjuk magunkat a budapesti átkelésre, zenével és Térey János kitűnő alkotásaival. A kötet újra elénk tárja a rég elfelejtett budapesti helyszíneket és eseményeket, az alkotások szereplőinek történeteiben pedig önmagunkra ismerhetünk. A sötét és olykor borúlátó hangvételt éppen az önirónia és a humor oldja fel, a bemutatott helyszínek rejtélyes és titokzatos történetei által az *Átkelés Budapesten* igazán izgalmas olvasásélményt nyújt.

TÉREY János, *Átkelés Budapesten*, Libri, Budapest, 2014.